

مقایسه خودکارآمدی، احساس امنیت و شوخ طبعی در بین زنان مردان دبیر

دکتر بانودخت نجفیان پور^۱
رقیه محرمی^۲

مقدمه

هدف از پژوهش حاضر مقایسه خودکارآمدی، احساس امنیت و شوخ طبعی در زنان و مردان دبیر شاغل در آموزش و پرورش است. روش: روش توصیفی از نوع علی مقایسه‌ای و تعداد ۲۰۰ نفر از دبیران شهر تهران با استفاده از دو روش نمونه‌برداری در دسترس و هدفمند با همتاسازی انتخاب شدند و با استفاده از پرسشنامه باورهای خودکارآمدی کاپرارا و استکا (۲۰۰۷)، پرسشنامه امنیت روانی زارع و امین پور (۱۳۹۰) و مقیاس حس شوخ طبعی تورسون و پاول (۱۹۹۷) مورد آزمون قرار گرفتند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون‌های تحلیل واریانس چند متغیری و آزمون T استودنت استفاده شد. یافته‌ها: نتایج یافته‌ها نشان داد بین دو گروه دبیران زن و مرد در ابعاد

---

۱. «نویسنده مسئول» عضو هیئت علمی دانشکده روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج. البرز. najafianpour@kiaiu.ac.ir
۲. کارشناس ارشد روان‌شناسی عمومی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد کرج، گروه روان‌شناسی، کرج، ایران، homa.moharrami@gmail.com

خودکارآمدی ادراک شده تفاوت معناداری در سطح $0/05$ وجود دارد. بررسی میانگین های ابعاد خودکارآمدی دو گروه نشان داد که مردان در مدیریت عاطفه منفی میانگین بالاتری کسب نموده اند و زنان در ابعاد ابراز عاطفه مثبت و خودکارآمدی همدلی ادراک شده میانگین بالاتری کسب نموده اند. اما در بعد خودکارآمدی اجتماعی در دو گروه، به لحاظ آماری تفاوت معنادار نبود. در مقایسه میانگین دو گروه در متغیر های احساس امنیت و شوخ طبعی نیز تفاوت معناداری در سطح $0/05$ وجود دارد و در هر دو متغیر مذکور، مردان در مقایسه با زنان نمرات بالاتری کسب نموده اند. نتیجه گیری: در مجموع یافته های این مطالعه تاکید می کنند که زنان دبیر در محیط های آموزشی هیجانات مثبت کمتری را نسبت به مردان تجربه می کنند.

کلیدواژه ها: احساس امنیت، خودکارآمدی، دبیر، زنان، شوخ طبعی، مردان

مقدمه

شوخی طبیعی از جمله سازه های چند وجهی ۱ است که اکنون توجه ویژه برخی از روان شناسان را به خود معطوف داشته است. شوخی فعالیت جهان شمول و به طور کلی مثبت است که افراد متعلق به بافتهای اجتماعی و فرهنگی متفاوت در سراسر جهان آنرا تجربه می کنند. حس شوخی طبیعی رگه شخصیتی ۲ پایدار و از متغیرهای مهم تفاوت های فردی است که در انواع رفتارها، تجربه ها، عاطفه ها، بازخورد ها و توانایی های مرتبط با سرگرمی، خندیدن، خنداندن و مانند آن تجلی می یابد (علی نیا، ۱۳۸۷). تحقیقات نشان داده اند که شوخی طبیعی با خلق و هیجانات مثبت رابطه مثبت دارد. معلمین می توانند در عین حال که در مورد نتایج کارها، اخلاق، رفتار و ارزشهای شخصی مصمم و جدی باشند؛ فردی شاد و سرخوش نیز باشند. شوخی طبیعی معلم باعث شادی و نشاط می شود. کسالت و خستگی و یک نواختی را از بین می برد. همچنین راهکاری است برای اینکه مطالب درسی واضح و برجسته شود و در فکر شاگرد رسوخ یابد. ثابت شده است که شوخی طبیعی معلمان برانگیزه پیشرفت تحصیلی و احساس حمایت ۳ در فضای یادگیری ۴ دانش آموزان تاثیر فزاینده ای دارد. از طرفی شوخی

---

1 multi-faceted

2 personality trait

3 feeling supported

4 learning space

طبعی باعث افزایش کارایی ۱ افراد در محیط های شغلی (مکگی، ۲، ۱۹۹۹) و آموزشی (هیل، ۳، ۱۹۹۸) می گردد.

نداشتن امنیت در بعد رفاه اجتماعی احساس ناامنی ذهنی را در افراد زمینه سازی می کند. هرگاه در صحنه ی اجتماع ، قانون ۴، نظم و امنیت مورد تهدید جدی قرارگیرد، نیازهای ایمنی به نیازهای مبرم و اصلی بدل می شوند. می توان انتظار داشت که در اکثر انسانها، ترس از آشوب و پوچ گرایی ۵ به واپس گرایی از نیازهای متعالی و توجه به نیازهای ایمنی که غلبه ی بیشتری دارند منجر گردد. مهمتر از امنیت، موضوع «احساس امنیت» است. همان گونه که وجود امنیت امری لازم است، احساس امنیت هم به اندازه وجود آن لازم، حتمی و ضروری است (حسینی نثار، قاسمی، ۱۳۹۱). مازلو اعتقاد دارد که رفتار افراد روان آزرده ۶ ناشی از عدم ارضای نیازهای ایمنی است. و افراد ناامن نامتعادل هستند. شخصی که دائماً احساس عدم امنیت، ترس و خطر از درون و بیرون خود می کند نمی تواند انسان سالمی باشد. آنچه به دنبال می آید پیش بینی نتایج عدم احساس امنیت در فرد ازدیدگاه مازلو است: عدم احساس ایمنی ← خود پنداره ی ۷ محدود ← شکوفا کردن ناقص بالقوه ها ← بیماری روانی ۸. در این میان معلمان و مربیان بیش از همه به این موهبت الهی محتاجند زیرا زیرا این امکان وجود دارد که در دوره بعد از کودکی دلبستگی نیرومندی نسبت به معلم خود پیدا کنیم و از این دلبستگی احساس امنیت کنیم. معلمها معمولاً در هنگام بروز مشکلات، حمایت عاطفی و اطلاعاتی مورد نیاز را برای به انجام رساندن کارها فراهم می کنند.

بعضی افراد در مقابل ترس و اضطراب مقاومت بیشتری دارند. به راستی چرا چنین است؟ بندورا ۹ معتقد است که یک دلیل آن است که آنها حس خودکار آمدی دارند. خودکار آمدی است که تعیین می کند فرد چه چالشهایی را می پذیرد، چه قدر تلاش و کوشش به خرج می دهد. تا چه مقدار استرس و یأس را تحمل می کند (فرانکن، ۱۹۸۸، ترجمه شمس، ۱۳۸۴). سازه ی خودکارآمدی تاریخچه ای کوتاه دارد که با نوشتار بندورا (۱۹۷۷) با نام خودکارآمدی : به سوی نگره ای یکپارچه از دگر گونی رفتاری آغاز شد خودکار آمدی یکی از مفاهیم پر کاربرد در تحقیقات علوم

1 ability increment`

2 McGhie, A.

3 Hill, D.

4 law

5 Nihilism

6 neurotic

7 self-concept

8 mental disorder

9 Bandura, A.

انسانی است و حالت شناختی و هیجانی نیرومندی است که به باورها و قضاوت های فرد به تواناییهای خود در انجام وظایف و مسئولیتها اشاره دارد. باورهای افراد درباره توانایی ها و پی آمدهای تلاششان به گونه ای نیرومند بر رفتارشان اثر می گذارد. بندورا (۱۹۸۶) در کتاب پایه های اندیشه و رفتار اجتماعی میگوید که انسان ها دارای نظام خود اند که در کنترل اندیشه ها، احساس ها و کنش هایشان موثر است. بندورا خوداندیشی را یگانه ترین توانایی انسان می شمارد که انسان ها با آن، اندیشه و رفتارشان را دگرگون می سازند و ارزیابی می کنند. بنابراین افرادی با خودکارآمدی پایین شاید باور کنند که وضع حل ناشدنی است و این باوری است که تنیدگی ۱ و افسردگی ۲ را پرورش میدهد. این ارزیابی ها در برگیرنده دریافتهای خود کارآمدی است؛ یعنی باورهای توانایی های فرد برای سازماندهی و پیاده سازی کنش هایی که برای سامان دهی به موقعیتهای آینده بدان ها نیاز است. خودکارآمدی درک شده معیار داشتن مهارت های شخصی ۳ نیست. بلکه بدین معنی است که فرد به این باور رسیده باشد که میتواند در شرایط مختلف با هر نوع مهارتی که داشته باشد وظایف را به نحو احسن انجام دهد. همان طور که اشاره شد ابزارهای خود کارآمدی می تواند از دبیران درباره باور به توانایی شان در حل مسائل یا شرکت در راهبردهای خود ساماندهی در موقعیتهای جدید پرسش کند خودکار آمدی بالا، گویای شایستگی و توانمندی دبیران در انجام تکالیف مشکل و داشتن کنترل شخصی در برخورد با موانع و مشکلات است. ثابت شده است که احساس کارآمدی معلمان عاملی مهم و مرتبط با انواع بازده های آموزشی ۴ نظیر پیشرفت تحصیلی ۵، انگیزش و احساس کارآمدی در در دانش آموزان بوده و همچنین با رفتار معلم در کلاس، کوشش او در تدریس، اهداف و سطح آرزوهایش نیز رابطه دارد. معلمانی که احساس امنیت داشته و کارآمدی قوی دارند بیشتر پذیرای ایده های جدید بوده و مایل به آزمایش کردن روش های جدید برای برآوردن نیاز های دانش آموزانشان هستند. معلمان شوخ طبع و خوش خلق، اشتیاق و تعهد ۶ بیشتری نسبت به امر تدریس داشته و به احتمال بالاتری در شغل معلمی باقی می مانند (کریم زاده و همکاران، ۱۳۸۷).

همزمان با گسترش جنبش روان شناسی مثبت نگر ۷ در دهه اخیر روی آورد سنجش رفتارها رفتارها و هیجانانام مثبت، تجربه های مثبت و نیرومندی های سازش یافته انسانی مانند: رضایتمندی از زندگی، شادکامی، ایمان، شادی، شوخ طبعی و خودکار آمدی و ... به طور فزاینده ای در حال

-
- 1 tenseness
  - 2 depression
  - 3 personal skills
  - 4 educational returns
  - 5 academic achievement
  - 6 commitment
  - 7 positive attitude

گسترش است. هیجان‌های مثبت ۱ بر انباره‌ی منابعی که در مواجهه با مسائل و مشکلات به کار می‌آیند، می‌افزاید و از راه گسترش کوتاه مدت تفکر و اعمال، به کشف دیدگاه‌ها و کارها و پیوند‌های و روش‌های عادی و معمول فکر و عمل خویش فراتر رویم و در عین حال منابع گسترده تری بنا کنیم که ما را مبدل به مردمانی پیچیده و انعطاف‌پذیر تر ۲ سازد. پاسخ‌های هیجانی بخش بسیار مهمی از تعاملات فیزیولوژیک انسان است که توانایی وی را برای بقا، حفظ سلامت و مقابله با بیماری‌های مختلف تحت تاثیر قرار می‌دهد. شادی یکی از این هیجان‌ها است که طیف وسیعی از واکنش‌های عاطفی از احساس آرامش گرفته تا احساس لذت را شامل می‌شود. موقعیت‌های گوناگون زندگی خانوادگی، اجتماعی، تحصیلی و شغلی همگی می‌توانند عوامل تنش‌زا را ایجاد و یا تشدید نمایند. چنانچه فردی در یک موقعیت خاص شغلی قرار گرفته باشد که همواره استرس، نگرانی و ترس ویژگی شغلی او را تشکیل دهد، خود او نیز حالت‌های اضطراب را تجربه می‌کند و این موقعیت اضطراب‌زا تا حدودی بهداشت روانی فرد را برهم می‌زند. در برخی از دیدگاه‌ها گفته می‌شود که هنگامی احساس اضطراب دست می‌دهد که فرد با موقعیتی روبرو شود که کنترلی بر آن ندارد. به طور کلی کنترل ناپذیر بودن آنچه روی می‌دهد و احساس درماندگی در برابر آن باعث می‌شود که فرد در موقعیتی فشار‌زا قرار گرفته و احساس اضطراب و ناامنی نماید. هر آدمی برای رویارویی با موقعیت فشار‌زا روش خاص خود را دارد. گاهی فرد هیجان را در مدار توجه قرار می‌دهد و به جای درگیری با مساله اضطراب‌زا سعی می‌کند به طرق دیگری از اضطراب خود بکاهد، گاهی خود مساله را در مدار توجه قرار می‌دهد. موقعیت اضطراب‌زا را ارزیابی می‌کند و سپس دست به کاری می‌زند تا آن موقعیت را تغییر دهد یا از آن اجتناب نماید. در موقعیتهای آموزشی، ابزارهای خودکارآمدی می‌تواند از دبیران درباره باور به توانایی‌شان در حل مسائل یا شرکت در راه‌بردهای خودساماندهی در موقعیتهای جدید پرسش کند. در حقیقت خودکارآمدی بالا، گویای شایستگی و توانمندی دبیران در انجام تکالیف مشکل و داشتن کنترل شخصی در برخورد با موانع و مشکلات است. باور کارآمدی، عاملی مهم در نظام سازنده شایستگی انسان است. انجام وظایف توسط افراد مختلف با مهارت‌های مشابه، در موقعیت‌های متفاوت بصورت ضعیف، متوسط و یا قوی و یا توسط یک فرد در شرایط متفاوت به تغییرات باور‌های کارآمدی آنان وابسته است. مهارت‌ها میتوانند به راحتی تحت تاثیر خود شکی یا خود تردیدی قرار گیرند در نتیجه حتی افراد خیلی مستعد ۳ در شرایطی که باور ضعیفی نسبت به خود داشته باشند، از توانایی‌های خود استفاده کمتری می‌کنند. به همین دلیل احساس

---

1 positive emotions

2 flexible

3apt

خودکارآمدی افراد را قادر می سازد تا با استفاده از مهارت ها در برخورد با موانع کارهای فوق العاده ای انجام دهند.

از سویی ممکن است، زنان و مردان دبیر با توجه به سطح تحصیلات و موقعیت اجتماعی ۱ و سبک زندگی ۲ و ...، در دارا بودن ویژگیهای سه متغیر پژوهش یعنی خودکار آمدی، احساس امنیت و شوخ طبعی متفاوت باشند. زنان گرچه تقریباً در تمام مشاغل دیده می شوند اما استعدادهای آنها به علت وجود برخی موانع به طور کامل پرورش نیافته اند و باید در مورد احساس کارآمدی آنها نیز بررسی جامع تری صورت پذیرد. البته زنان موفق اغلب احساس کارآیی بسیار بالایی دارند، زنان جوان و میانسالی که مشاغل با ارزشی دارند عموماً از سطح بالاتر سلامت روان شناختی خبر می دهند. (برک، ۲۰۰۷، ترجمه سید محمدی، ۱۳۹۳). در موضوع احساس امنیت، معیار جنسیت ۳ را نمی توان نادیده گرفت. در همه جوامع معمولاً زنان بیش از مردان در معرض انواع خطرات و آسیبهای جسمی و روحی قرار دارند و ممکن است در محیطهای اجتماعی بیشتر احساس ناامنی کنند.

بنابراین پژوهش حاضر با مروری بر آنچه گفته شد در پی پاسخگویی به این سوال بود که آیا در متغیرهای خودکارآمدی، احساس امنیت و شوخ طبعی تفاوت معناداری بین زنان و مردان دبیر شاغل در آموزش و پرورش وجود دارد؟

روش

این مطالعه توصیفی و از نوع علی- مقایسه ای است و در آن دو گروه از جهت دارا بودن سه ویژگی خودکارآمدی، احساس امنیت و شوخ طبعی با یکدیگر مقایسه شده اند. جامعه مورد بررسی، دبیران زن و مرد شاغل در مقطع متوسطه ی آموزش و پرورش شهر تهران در سال ۱۳۹۴ هستند. به منظور اعمال کنترل در تحقیق، از شیوه همگن سازی گروهها استفاده گردید. از حدود ۱۲۰۰ نفر دبیران دو منطقه با استفاده از جدول مورگان تعداد ۲۰۰ نفر در نظر گرفته شد. که از این تعداد ۱۰۰ نفر زن و ۱۰۰ نفر مرد می باشند. دو مرحله ای بوده است. یعنی ابتدا بصورت تصادفی از کل مناطق آموزش و پرورش شهر تهران دو منطقه (مناطق ۲ و ۱۰) انتخاب شد سپس در مرحله ی بعد، از این مناطق، ۱۸ مدرسه (۹ دبیرستان دخترانه و ۹ دبیرستان پسرانه) جهت اجرای پژوهش انتخاب

---

1 social rank

2 life style

3 factor of gender

شدند و تمامی دبیران این مدارس پس از توجیه در مورد اهداف پژوهش، بطور داوطلبانه در پژوهش شرکت داده شدند.

ابزار پژوهش

پرسشنامه ی باورهای خودکارآمدی

در این پژوهش برای اندازه‌گیری باورهای خودکارآمدی، از دو مقیاس «خودکارآمدی تنظیم هیجانی ۱» و «خودکارآمدی ادراک شده بین فردی ۲» استفاده شده است. مقیاس خودکارآمدی تنظیم هیجانی شامل ۱۲ گویه است که ۸ گویه آن خودکارآمدی ادراک شده در مدیریت عاطفه منفی و ۴ گویه آن ابراز عاطفه مثبت را اندازه‌گیری می‌کند. و به منظور سنجش خودکارآمدی ادراک شده در مدیریت عاطفه منفی ۳ و ابراز عاطفه مثبت ۴ ساخته شده است (کاپرارا و گربینو، ۲۰۰۱، به نقل از کاپرارا، و همکاران، ۲۰۰۸). «مقیاس کارآمدی خودتنظیمی بین فردی ۶» (کاپرارا و همکاران، ۲۰۰۱، به نقل از کاپرارا و استکا، ۲۰۰۷). نسخه اولیه این مقیاس شامل ۲۴ گویه بود. دی گیونتا و همکاران ۷ (۲۰۱۰) در یک مطالعه باهدف سنجش خودکارآمدی اجتماعی و همدلی ادراک شده ۸ نسخه ۱۱ گویه‌ای آن را معرفی نمودند که ۶ گویه آن خودکارآمدی همدلی ادراک شده و ۵ گویه دیگر خودکارآمدی اجتماعی را اندازه‌گیری می‌کند. گویه‌های این مقیاس نیز همانند مقیاس خودکارآمدی تنظیم هیجانی باید با توجه به یک مقیاس ۵ درجه ای اصلا نمی‌توانم (۱) تا خیلی خوب می‌توانم (۵) تکمیل شوند. کاپرارا و استکا (۲۰۰۷) اعتبار عامل‌های این دو مقیاس را بین ۰/۸۰ تا ۰/۸۶ گزارش نموده‌اند.

گفتنی است برای اطمینان از قابلیت‌های روانسنجی مقیاس خودکارآمدی ادراک شده، این مقیاس پس از ترجمه دقیق به فاصله دو هفته بر روی ۵۰ کارمند دانشگاه آزاد شهرستان آستارا اجرا شد که اعتبار بازمیابی آن، برای خرده مقیاس‌های مدیریت عاطفه منفی، ابراز عاطفه مثبت، همدلی ادراک

-
- 1 - Regulatory Emotional Self-Efficacy
  - 2 - Perceived Interpersonal Self- Efficacy
  - 3 -perceived capability of managing negative affect
  - 4 -perceived self-efficacy in expressing positive affect
  - 5 - Gerbino
  - 6 - Interpersonal Self-Regulatory Efficacy Scale
  - 7 - DI Giunta et al
  - 8 - Perceived Empathic and Social Self-Efficacy

شده و خودکارآمدی اجتماعی به ترتیب ۰/۵۴، ۰/۵۰، ۰/۴۳ و ۰/۴۰ بود. این ضریب همبستگی براساس ملاک های کوهن ۱ (۱۹۸۸) یک ضرایب همبستگی متوسط و قوی محسوب می شود.

پرسشنامه امنیت روانی

این پرسشنامه توسط مازلو در سال (۲۰۰۴) ساخته شده که فرم اصلی آن ۶۲ سوالی با ۱۵ خرده مقیاس است. در این پژوهش از فرم کوتاه شده ۱۸ سوالی آن که توسط زارع و امین پور (۱۳۹۰) تهیه و هنجار یابی شده، استفاده گردیده است.

این پرسشنامه دارای ۴ خرده مقیاس به این شرح است:

۱- اطمینان به خود (پرسش های ۱ تا ۷)

۲- احساس ناخشنودی (پرسش های ۸ تا ۱۰)

۳- ناسازگاری محیطی (پرسش های ۱۱ تا ۱۵)

۴- دید مردم نسبت به فرد (پرسش های ۱۶ تا ۱۸) می باشند.

روایی محتوا و همچنین پایایی این ابزار به روش آلفای کرانباخ توسط امین پور و زارع سنجیده و بالاتر از ۰/۷۰ بیان شده است.

مقیاس چند بعدی حس شوخ طبعی

این مقیاس در سال ۱۹۹۷ توسط تورسون و پاول به منظور ارزیابی میزان حس شوخ طبعی فردی به عنوان مکانیزمی که در مقابله با مسایل زندگی به افراد کمک می کند، ساخته شد.

این مقیاس دارای ۴ عامل است:

۱- استفاده مقابله ای از شوخ طبعی

۲- نگرش نسبت به افراد شوخ طبع

۳- خلاقیت و استفاده اجتماعی از شوخ طبعی

۴- نگرش نسبت به خود شوخ طبعی

مقیاس چند بعدی حس شوخ طبعی یک ابزار خود گزارشی ۲۴ عبارتی است و آزمودنی باید در یک مقیاس لیکرت ۵ درجه ای (از کاملاً مخالفم = ۱ تا کاملاً موافقم = ۵) میزان موافقت یا مخالفت خود با هر یک از عبارات را مشخص کند. روایی محتوا و پایایی این ابزار ۰/۷۲ بیان شده است.

تجزیه و تحلیل داده ها:

با توجه به اینکه هدف مطالعه حاضر «مقایسه خودکارآمدی، احساس امنیت و شوخ طبعی در دبیران زن و مرد شاغل در آموزش و پرورش» بود، لذا داده ها پس از گردآوری به فراخور فرضیه ها با استفاده از تحلیل واریانس چند متغیری و آزمون t مستقل آزمون شدند. متغیرهای پژوهش نیز به لحاظ میانگین، انحراف استاندارد و همسانی درونی برای هر گروه به صورت مجزا توصیف شدند. یافته ها

در پژوهش حاضر ۱۰۰ مرد و ۹۶ زن دبیر حضور داشتند که ۱۵/۲ درصد از مردان مجرد و ۸۴/۸ درصد از آنان متأهل بودند. همچنین ۱۲/۸ درصد از زنان مجرد و ۸۷/۲ درصد از آنان متأهل بودند. ۱۲/۶ درصد از مردان و ۹/۸ درصد از زنان شرکت کننده در پژوهش حاضر دارای مدرک کاردانی بودند. ۴۸/۴ درصد از مردان و ۴۸/۹ درصد از زنان شرکت کننده در پژوهش حاضر دارای مدرک کارشناسی بودند. و در نهایت ۳۸/۹ درصد از مردان و ۴۱/۳ درصد از زنان شرکت کننده در پژوهش حاضر دارای مدرک کارشناسی ارشد و بالاتر بودند. میانگین سن مردان به ۴۴/۴۸ و میانگین سن زنان ۴۴/۵۱ بود.

برای مقایسه متغیر خودکارآمدی در بین دو گروه از روش تحلیل واریانس چند متغیری موسوم به T هوتلینگ ۱ استفاده شد. اما قبل از اجرا، مفروضه‌های این آزمون مورد بررسی قرار گرفت. به عنوان مثال بررسی مفروضه برابری ماتریس های کواریانس مشاهده شده متغیرهای وابسته به وسیله آماره «ام - باکس»^۲ نشان داد که ماتریس های کواریانس در بین دو گروه یکسان است. زیرا که ارزش آماره ام. باکس برای مفروضه همگنی ماتریس کواریانس برابر با ۱۵/۰۱۰، ($P > ۰/۰۵$)، ۱/۴۶۸ ($F =$ بدست آمد که نشان می دهد ماتریس های کواریانس متغیرهای وابسته در دو گروه همگن است. از سوی دیگر نتیجه آزمون کرویت بارتلت^۳ با درجه آزادی، ۹ در سطح معناداری ۰/۰۰۱ برابر با ۶۷/۰۲۷ بدست آمد. این نتیجه نشان می دهد که سطح قابل قبولی از همبستگی بین متغیرهای وابسته برقرار است. بنابراین تحلیل واریانس چند متغیری روش مناسبی برای مقایسه ابعاد خودکارآمدی در بین شرکت کنندگان دو گروه است.

تحلیل واریانس چندمتغیری برای تعیین اثر گروه ها بر روی متغیرهای وابسته اجرا شد. همسو با گفته های تاباچنیک^۴ و فیدل^۱ (۲۰۰۷) از بین آماره های چهارگانه (پیلای^۲، ویلکز لامبدا^۳،

1 - Hotellings T2

2 - Box's M

3 - Bartlett test of sphericity

4 - Tabachnick

هاتلینگ ۴ و ریشه ری ۵) آماره لامبدای ویلکز برای محاسبه F انتخاب شد. نتایج تحلیل واریانس نشان داد که ترکیب متغیر وابسته (خود کار آمدی ادراک شده در مدیریت عاطفه منفی، ابراز عاطفه مثبت، خودکارآمدی همدلی ادراک شده، خود کارآمدی اجتماعی) در بین دو گروه دبیران زن و مرد به صورت معناداری متفاوت است ($P < 0.01$, $F(1, 191) = 225/4$ و $F(1, 919/0) = 919/0$ لامبدای ویلکز، $\eta^2 \text{ partial} = 0.081$).

به دنبال معناداری ارزش F در تحلیل واریانس چند متغیری، به منظور آگاهی از اثر متغیر مستقل (عضویت در گروه) بر هر یک از متغیرهای وابسته به صورت مجزا، تحلیل واریانس یکراهه به کار گرفته شد. جدول ۴-۴ تحلیل واریانس یکراهه در مقایسه ابعاد خودکارآمدی در دو گروه دبیران مرد و زن را نشان می دهد.

جدول ۱ تحلیل واریانس یکراهه در مقایسه ابعاد خود کارآمدی در دبیران زن و مرد

متغیر وابسته	میانگین مجذورات بین گروهی	درجه آزادی	میانگین مجذورات خطا	F	سطح معناداری	partial η^2
خود کار آمدی ادراک شده در مدیریت عاطفه منفی	۱۰۷/۲۸۵	۱	۱۷/۶۱۷	۶/۰۹۰	۰/۰۱۴	۰/۰۳۰
ابراز عاطفه مثبت	۴۷/۶۰۲	۱	۸/۴۹۲	۵/۶۰۵	۰/۰۱۹	۰/۰۲۸
خودکارآمدی همدلی ادراک شده	۵۳/۵۳۰	۱	۱۱/۱۳۰	۴/۸۱۰	۰/۰۲۸	۰/۰۲۵
خود کارآمدی اجتماعی	۲/۰۹۲	۱	۱۰/۵۸۳	۰/۱۹۸	۰/۶۵۷	-

همچنان که در جدول فوق دیده می شود، نتایج تحلیل واریانس یک راهه نشان می دهد که بین دو گروه دبیران زن و مرد در ابعاد خود کار آمدی ادراک شده در مدیریت عاطفه منفی، ابراز عاطفه مثبت و خودکارآمدی همدلی ادراک شده، تفاوت معناداری در سطح ۰/۰۵ وجود دارد. اما تفاوت

- 1 - Fidell
- 2 - Pillai's Trace
- 3 - Wilks' Lambda
- 4 - Hotelling's Trace
- 5 - Roy's Largest Root

بعد خودکارآمدی اجتماعی در دو گروه به لحاظ آماری معنادار نبود. بررسی میانگین های ابعاد خودکارآمدی در دو گروه (جدول ۱) نشان می دهد که مردان در مقایسه با زنان در بعد خود کارآمدی ادراک شده در مدیریت عاطفه منفی میانگین بالاتری کسب نموده اند و زنان در مقایسه با مردان در ابعاد ابراز عاطفه مثبت و خودکارآمدی همدلی ادراک شده میانگین بالاتری کسب نموده اند.

در مقایسه احساس امنیت در دو گروه دبیران زن و مرد جدول ۲ میانگین، انحراف استاندارد و آزمون

sig	t	درجه آزادی	انحراف استاندارد	میانگین	احساس امنیت
۰/۰۱۴	۲/۴۶۸	۱۹۴	۲/۹۰	۱۳/۹۴	مرد
			۳/۳۶	۱۲/۸۳	زن

همچنان که (جدول ۲) نشان می دهد، استفاده از آزمون t نشان داد که بین دو گروه دبیران مرد و زن به لحاظ احساس امنیت تفاوت معناداری در سطح ۰/۰۵ وجود دارد ($p < ۰/۰۵$, $t = ۲/۴۶۸$). بدین ترتیب در آزمون فرضیه دوم و براساس مقایسه میانگین دو گروه در متغیر احساس امنیت چنین نتیجه گیری شد که بین دو گروه دبیران مرد و زن به لحاظ احساس امنیت تفاوت وجود دارد و مردان در مقایسه با زنان نمرات بالاتری کسب می کنند.

در مقایسه شوخ طبعی در دو گروه دبیران زن و مرد جدول ۳ میانگین، انحراف استاندارد و آزمون

sig	t	درجه آزادی	انحراف استاندارد	میانگین	شوخی طبعی
۰/۰۳۷	۲/۱۰۳	۱۹۴	۱۰/۶۴	۸۵/۸۷	مرد
			۱۱/۹۱	۸۲/۴۷	زن

همچنان که (جدول ۳) نشان می دهد، بین دو گروه دبیران مرد و زن به لحاظ شوخ طبعی تفاوت معناداری در سطح ۰/۰۵ وجود دارد ($p < ۰/۰۵$, $t = ۲/۱۰۳$). بدین ترتیب در آزمون فرضیه سوم و براساس مقایسه میانگین دو گروه در متغیر شوخ طبعی چنین نتیجه گیری شد که بین دو گروه

دبیران مرد و زن به لحاظ شوخ طبعی تفاوت وجود دارد و مردان در مقایسه با زنان نمرات بالاتری کسب می کنند

بحث و نتیجه گیری

این یافته ها با نتیجه کریم زاده و همکاران (۱۳۸۷) که در آن بیان شده، میانگین خودکارآمدی زنان بطور معنا داری کمتر از مردان است، همسو است. همچنین این یافته با نتایج احمدیان (۱۳۸۹) که در یک فرا تحلیل انجام شده، این گونه گزارش کرده است که تفاوت خودکارآمدی بین زنان و مردان در تحقیق انجام شده توسط فتحی آذر (۱۳۸۵) گزارش شده است، همسو است. با این وجود شواهد دیگری وجود دارند که این روابط را به چالش می کشند، مانند: ابراهیمی (۱۳۸۵) در تحقیق خود نبود تفاوت بین میانگین های خود کارآمدی بین زنان و مردان را گزارش کرده است.

در تبیین این یافته ها می توان گفت که باور به خودکارآمدی بر بسیاری از جنبه ها ی زندگی مانند گزینش اهداف، تصمیم گیری، میزان تلاش، پایداری و رویارویی با مشکلات تاثیر دارد. خودکار آمدی معلمان، قدرتمند ترین متغیر در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان است. ازطرفی احساس شوخ طبعی نیز با بعضی از توانایی های مرتبط با هیجان مانند کیفیت تعامل اجتماعی مرتبط است. استفاده از شوخی ممکن است به عنوان روشی برای مقابله با تنیدگی و داشتن نگاهی مثبت در مواجهه با مشکلات به عنوان جنبه ی کلی مدیریت و تنظیم هیجان مطرح باشد (علی نیا، ۱۳۸۷).

بامشاهده ی یافته های پژوهش حاضر، این دیدگاه مطرح می شود که باتوجه به اینکه زنان در هر سه متغیر مورد پژوهش دارای میانگین پایین تر از مردان بودند این نتیجه این پیش بینی را القا می کند که متغیرهای خودکارآمدی و شوخ طبعی و احساس امنیت با یکدیگر مرتبط هستند و از طرفی این سه متغیر با جنسیت افراد نیز رابطه ی معنادار دارند. این برداشت با نتایج تحقیقات فرانسویس که عنوان نمود افراد با خودکارآمدی بالا روابط بهتری برقرار می کنند و احیای رضایتمندی بیشتری از زندگی دارند (فرانسویس، ۲۰۰۶، به نقل از راجی و همکاران، ۲۰۱۰) همسو بوده است. افراد با خودکارآمدی بالا، معمولاً درک درست تری از ویژگی های روانی خود دارند، در برقراری ارتباط با دیگران راحت ترند و به آسانی میتوانند عواطف منفی را کنترل کنند و از رضایتمندی بالاتری در زندگی برخوردارند. به علاوه نتایج این پژوهش نشان داد که حمایت اجتماعی ادراک شده، با بهزیستی روانشناختی رابطه دارد و به عنوان یک عامل تعدیل کننده موثر در مقابله و سازگاری با شرایط استرس زای زندگی شناخته شده است. می توان گفت افرادی که دارای سطوح بالای حمایت

اجتماعی هستند از احساس تعلق و عزت نفس بیشتری برخوردار هستند. در ایران زنان شاغل و از جمله زنان معلم مجبور به ایفای نقش دوگانه خود در خانه و بیرون از آن می باشند، که تحمل این بار می تواند بر کیفیت سلامتی روانی و نهایتاً کیفیت زندگی شان تأثیرات منفی داشته باشد. علاوه بر این کافی نبودن حمایت اجتماعی از زنان نیز در عدم احساس امنیت و به تبع آن در خودکارآمدی و شوخ طبعی ایشان موثر است.

هر پژوهشی در بطن خود محدودیت هایی دارد. از جمله محدودیت های پژوهش حاضر می توان به شیوه نمونه برداری غیر احتمالی آن اشاره کرد. در راستای نتایج پژوهش حاضر پیشنهاد می شود از راهکارهای بهینه سازی محیط های آموزشی در جهت کاهش سطح استرس و عواطف منفی در محیط مدارس و ارتقای سطح امنیت روانی دبیران مخصوصاً بانوان دبیر استفاده گردد. همچنین با آموزش شیوه های مطلوب شوخ طبعی و افزایش هیجانات مثبت در نهاد های آموزشی می توان بازده بهتری را در موقعیت های یادگیری ایجاد نمود و در خاتمه مدیران با افزایش آگاهی و شناخت خود در باره ی اهمیت خود کارآمدی معلمان و نقش و پیامد های آن به عنوان قدرتمند ترین متغیر در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در افزایش اعتماد به نفس کارکنان آنان را یاری کنند تا توانایی ها و استعداد های افراد تقویت شود.

منابع

- احمدیان، فاطمه. (۱۳۸۹). رابطه شیوه های فرزند پروری با خودکارآمدی و سلامت روانی دانش آموزان، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تبریز.
- برک، لورا. (۲۰۰۷) روانشناسی رشد. ترجمه یحیی سید محمدی (۱۳۹۳) ج دوم-تهران: نشر ارسباران.
- بیابانگرد، اسماعیل. روشهای تحقیق در روان شناسی و علوم تربیتی. جلد اول -تهران: نشر دوران، ۲۲۳-۲۲۹ ص.
- حسینی نثار، مجید؛ قاسمی، علی. (۱۳۹۱). « بررسی احساس امنیت و عوامل موثر بر آن در کشور». چهارمین کنفرانس برنامه ریزی ومدیریت شهری، اردیبهشت (۱۳۹۱)، مشهد مقدس.
- آقایی، اصغر؛ عریضی، حمیدرضا؛ خشوعی، مهدیه السادات. (۱۳۸۴). « رابطه ی شوخ طبعی با سلامت روان در افراد ۲۰-۶۰ سال شهر اصفهان». دو فصل نامه تحقیقات علوم رفتاری، دوره ۳، ش ۲. ص ۲۸-۳۴.

- خشوعی، مهدیه السادات ؛ عریضی، حمیدرضا؛ آقایی، اصغر.(۱۳۸۸).ساخت و اعتبار یابی پرسشنامه شوخ طبعی (SHQ).پژوهشهای روانشناختی، دوره ۱۲، ش ۱ و ۲.
- علی نیاکروئی، ر؛ دوستی، ی؛ دهشیری، غ؛ حیدری، م.(۱۳۸۷).«سبکهای شوخ طبعی، بهزیستی فاعلی و هوش هیجانی در دانشجویان».فصلنامه روان شناسان ایرانی. سال ۵، ش ۱۸، زمستان ۱۳۸۷.
- علی نیا، محمود(۱۳۷۷). بررسی رابطه خودکارآمدی، جهت گیری هدفی، یادگیری خودگردان و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان سوم راهنمایی شهر تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد.دانشگاه علامه طباطبایی.
- فرانکن، رابرت.(۱۹۹۸).انگیزش و هیجان.ترجمه ی حسن شمس اسفند آباد و همکاران(۱۳۸۴)-تهران: نشرنی، ص ۵۴۳-۵۴۶.
- محمدی، پوران (بی تا).«احساس امنیت، مهم تر از خود امنیت».روزنامه جام جم، ش ۳۹۵۳، ص ۱۱. برگرفته از شبکه اینترنت در ۹۴/۳/۲۰: سایت مگ ایران
- Bandura A. (2001). Social cognitive theory: An angentiveperspective. Annual Review of Phsycology, 52, 1-26.
- Bandura , A.(1997).Self-effecacy: The exercise of control. New York: W. H.
- Freeman Hill و D.J.(1988).Humor in the classroom: A handbook for teachers and otherentertaines spring field, IL:Charles c .Thomas.
- Martin وR.A.(2007).The Psycholigy of humer:An interative approach (chepter 1 and 7). Burlington و MA:Elsevier academic press.
- Maslow و A.H.(1970).Motivation and Personality(2nd ed.)New York:Raven press.
- Mc chee(1999).Healing and the Amuse system: Humaras survial Traning.New York:Kendal Hunt pabco.
- McGhee PE. Humor As Survival Training for a Stressed-Out World: The 7 Humor Habits Program. London: AuthorHouse;(2010).
- Tabachnick, B.G., Fidell, L.S.(2007). *Using multivariate statistics*. New York. Pearson Education.